

Stanislav Južnič

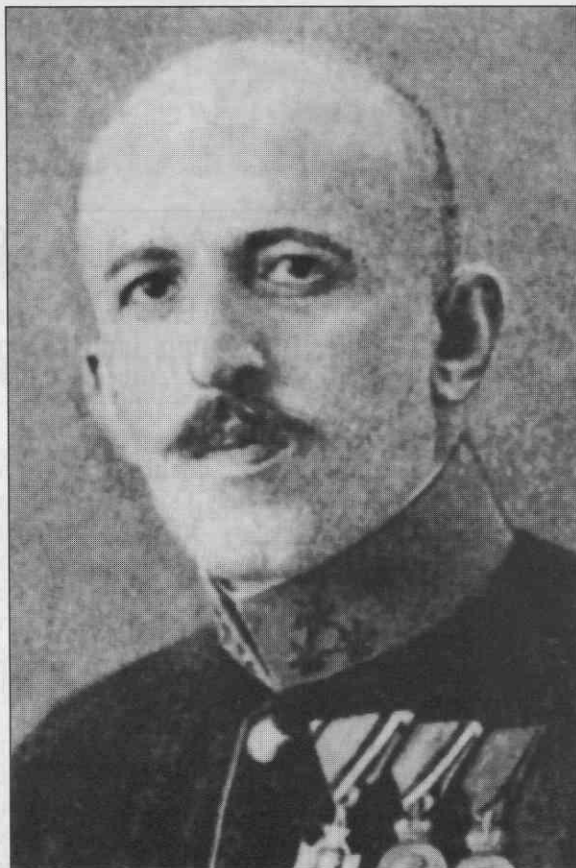
Kočevar - dobitnik dveh olimpijskih kolajn

PRVI VERDERBERJI NA KRANJSKEM

Verderberji so bili na Kočevsko priseljeni s Tirolske v 14. stoletju.¹ Prvotno so naseljevali vas Verderb (Ferderb) ob meji kočevskega gospodstva s Kostelom v poznejši fari Mozelj (Obermösel), ustanovljeni leta 1509. Leta 1491 so "Turki" požgali zahodnejše Zdihovo, Dolenjo Turkovo Drago in Muho vas.² Zato so se Verderberji preselili v manj izpostavljene vasi. Sredi 16. stoletja jih v vaseh Verderb in Verdreng ni bilo več, najdemo pa jih v:

kraj	ime	leto
Današnja Dolenja Žaga v Kostelu	Lucas	1. polovica 16. stoletja ³
Mahovnik (Maschwald)	Ambross	1574
Mlaka in Breg(Kherndorf u. Rain)	Cristan	1574
pri Mlaki (Moss bei Kherndorf)	Mathe	1574
Knežja Lipa (Graflinden)	Ulrich	1574 ⁴
Mlin pri Spodnji Bilpi ali pri Vrtu poleg izvira Šimentac	Jänsche in Jackhl(2)	1576 ⁵

Nemirna meja je tudi v 16. stoletju škodovala Verderberjem in njihovim sosedom. Leta 1592 so "Turki" pustošili po južnih kočevarskih vaseh: Škrilj, Zdihovo, Dolenja Turkova Draga, Muha vas, Verdreng, Spodnji in Zgornji Pokštajn ter Spodnji Log. 4000 vojakov iz Karlovca je prišlo na pomoč, tako da se je 18000 "Turkov" moralo umikati. Le manjše število jih je prišlo do mostu. 8000 jih je bilo posekanih, tako da je bila Kolpa rdeča od krvi.⁶

Verderber v 100 Jahre Gottscheer Landsmannschaft in Wien, Klagenfurt, 1991

Verderberji ob Kolpi

Mlinarji Verderberji so se prvotno naselili ob Kolpi na meji med Kostelskim in Poljanskim gospodstvom. V kostelskem urbarju iz prve polovice 16. stoletja je zapisan mlinar "Lucas Verder der Stainwand".

Leta 1570 Verderberji niso bili naštetih med mlinarji v Kostelu,⁷ v Knežjo lipo in v Spodnjo Bilpo pa so se naselili že v 16. stoletju. Na zadnji lokaciji so se kot mlinarji in kovači obdržali do danes.

¹ Josef Erker, Die Geschichte der Pfarre Mösel, G. Kal, 1927, str. 19.

² Johan Ecker, Vom Kulpastrande, Mitt.VDG 2 15. 6. 1892, str. 3 in 15. 7. 1892, str. 2.

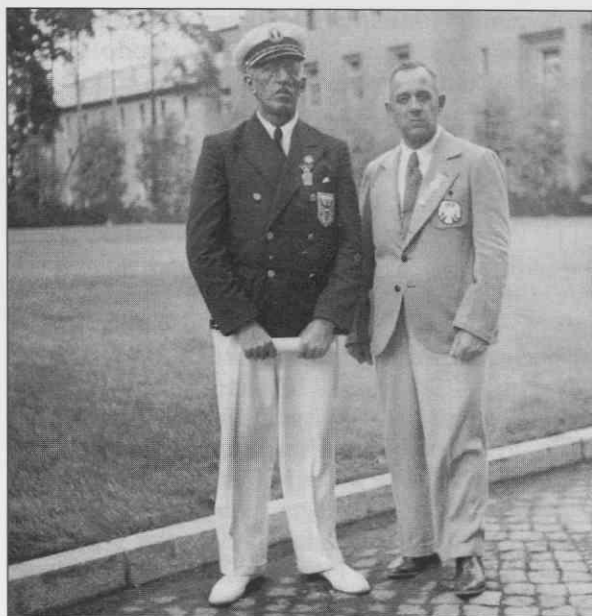
³ Ubar Zum Costel Geraut Graffenwardt an der Kullp. Wang Langemantl (Vic. arh. šk. 75). Napačno datiran 1603. nepaginiran, str. 16.

⁴ Peter Wolsegger, Das urbarium der Herrschaft Gottschee vom Jahre 1574, MMK III (1890) str. 149, 150, 168.

⁵ Dušan Kos, Urbarji za Belo krajino in Žumberk, SAZU, Ljubljana, 1991, str. 318.

⁶ Ecker, o.c. 2 15. 8. 1892, str. 4.

⁷ Graffenwerther Costler Urbarialia, Rubrica Camerale et Urbariale, 22. 8. 1570 (Vic. Arh, šk. 83, str. 71).

Verderber (levo) in Cvetko na olimpijadi v Berlinu leta 1936, fotografija, privatni arhiv Andreja Zajca v Ljubljani.

1936.

Olympia - Berlin.

*Teh. vodja aust. ekipe.
frank. Verderber,*

*vodja jugosl. ekipe:
frank. Cvetko*

Lasnoročni zapis na hrbtni strani fotografije.

Leta 1590 se je pet pomcev Kočevarjev in uskokov iz Kostela preselilo na ozemlje Donjih (Brod) in Gornjih Moravic v Gorskem Kotarju, ki so bile v lasti kneza Juraja Zrinskega:

"... Daiemo na znanje vsim, kim ie dostoino, da doidosse pred naz Ivan Marinich od Kosztela z tovarustvom po imenu Mato Pellegrinich, Jure Žnepergar, Ambros Praidich, Jure Ferderbar, prosechi od nas, da bismo dopustili naseliti se na jmanu nassem u Moraviczah, gornih i dolnich, sto pod Brod slisy, z tem putem, da bismo ih nebantuvali visse one zlusbe, koia isla preia y perua vrimenta od onih zemalj, a da ote oni graditi sze y onde ztati y ondy dopeliati liudi, ki sze nasele..."⁸

Verderberji so se pozneje iz Moravic razselili še

⁸ Anton Burić, Povijesna antroponimija Gorskog Kotara u Hrvatskoj. Goranska prezimena kroz povijest, Rijeka 1979, str. 26.

v druge kraje Gorskoga Kotarja, med drugim v Bosiljevo leta 1691 in v Delnice v 19. stoletju.

Leta 1681 je Gregor Sager mlet v mlinu Hansche Verderberja in plačeval 8 fl letno za deželno brambo. Verderberjev mlin ob Kolpi je imel 6 kamnov.⁹

V začetku 18. stoletja je v vasi Moledino, bržkone na prostoru sodobne Žage, živel Adam Farderbar.¹⁰ V urbarju župnije Kostel za leto 1731 in za leto 1734¹¹ je bil zapisan med mlinarji, ki so morali dajati župniji po pol kupljenika pšenice letno.

V Dolenji Žagi je na Florjančičevem zemljevidu iz leta 1744 zapisan "Verderbermihl". Leta 1753 in 1758 je Jurij Verderber tam mlet na polovici mlina, na drugi polovici pa Andre oz. Grego Schagar.¹² Na sosednjem mlinu je istočasno mlet Kočevar¹³ Leonhardt Lobe, po katerem se je zaselek konec šestdesetih let že imenoval Lubezzi Mallin,¹⁴ danes Lobič. Tu se je priimek Verderber obdržal do začetka 19. stoletja. Kočevarji so ta mlin imenovali "Tiroler",¹⁵ morda zaradi tirolskega porekla Verderberjev.

9. 2. 1766 se je Lucas Verderber, sin Georga iz župnije Mozelj, poročil k Ofakovim v Slavski Laz 12. Tam so Verderberji gospodarili do leta 1841. V župniji Mozelj so bili v 20. stoletju Verderberji naseljeni v vasi Verdreng 12.¹⁶

Verderberji trgovci

Na osnovi "krošnjarskega patenta" cesarja Friderika III, izdanega 23. 10. 1492, so Kočevarji Verderberji trgovali s soljo in platnom. Georg Verderber je leta 1586 plačal dajatve pri reški mitnici za 25 vatlov platna, Paul Verderber pa leta 1594 za četrto tovara platna in za sol.¹⁷

⁹ Liquidations Extract Ausstandt Register (Zap.inv. Lit. L, šk. XXIX, str. 98).

¹⁰ Liber Baptizato, 25. 7. 1716 in 7. 9. 1719 (AF).

¹¹ Inventarium und Urbarium der Kaiser und Landfürstliche Pfarr Kostel (Vic. arh. šk. 3, str. 187 in 275).

¹² Ney Formierter Stüft Registers Extract der Herrschaft Kostl in Unter Krainer Viertel, Nr. 8 (8. 3. 1758), tlačani št. 89, 90 in 91.

Dominicali Extract, Nr. 14 (29. 5. 1753), str. 12.

Extract Allen Herrschaft Kostels Urbars gefahle auss dem original übergaabs Urbar de A(nno) 1694, Nr. 17 (26. 5. 1753), tlačani št. 80 in 81 (Vic. arh. šk. 150).

¹³ Josef Perz, Die heutigen Gottscheer Familiennamen, G. Kal. 1936, str. 74.

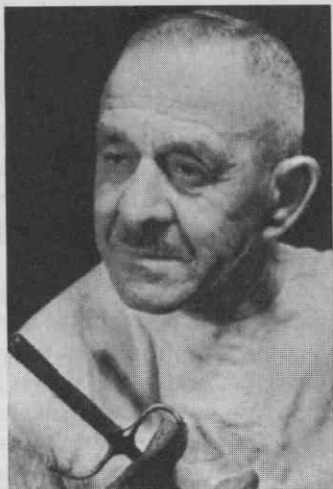
¹⁴ Inventarium und Urbarium ... Pfarr Kostl, 1768, str. 54; Liber Baptizato, 20. 7. 1767 in pozneje (AF).

Vas Grgelj nižje ob Kolpi je na podoben način dobila ime po mlinarju s kočevskim imenom Görgel (Jože Žagar, Kostel, Kočevje, 1983, str. 22 in 25).

¹⁵ Ludwig Kren, ustna informacija avgusta 1996.

¹⁶ Liber Copulatio, I, str. 97; Status Animarum, Fara, II, str. 28 (AF).

¹⁷ Erker, o.c., str. 19, 23-24 in Das Jubiläum des Gottscheerlandes, G. Kal. 1930, str. 120.

**OB 80-LETNICI
SABLJAČA-MOJSTRA
RUDOLFA
CVETKA**

*Cvetko ob proslavi 80-letnice leta 1960,
Ob 80-letnici sabljača - mojstra Rudolfa Cvetka,
Ljubljana, 1960, naslovnica*

Verderberji v Kočevju

Verderberji so bili naseljeni v okolici Kočevja že v 16. stoletju, v samem mestu pa leta 1574 niso imeli popisanih urbarialnih dajatev. Prvi znani kočevski meščan iz družine Verderber je bil Hans, mestni sodnik leta 1597 in 1598.¹⁸

Višji nadzornik mitnic Mathias Posarek je 21. 3.

1618 poročal deželnim stanovom o sedemnajstih kostelskih tihotapcih, ki so delali škodo graščakoma bratoma Langenmantel. Nadzornik se je skliceval na poročilo Kočevjarja Adama Verderberja, zakupnika kostelske mitnice v vasi Am Furt (danes "avžlak" v Pirčah). Prosil je, naj se Langenmantlom dovoli uporaba sile proti tihotapcem, ki jih je naštel z imeni in priimki.¹⁹

RICHARD VERDERBER (1884-1955)

Richard Verderber je bil rojen 23. 1. 1884 v Kočevju št. 115 v hiši "Baierisch". V Kočevju je obiskoval štiri razrede gimnazije. Šolanje je nadaljeval z zelo dobrim uspehom leta 1898/99 v Konjeniški kadetski šoli v Mariboru, ki jo je končal leta 1901/1902 v Lvovu.

18. 8. 1902 se je prostovoljno vrnil v konjeniški regiment Oscarja II. Friedricha, kralja Švedske in Norveške (št. 10) v Jaroslawu, pozneje v Premyslu in Wiener Neustadtu. V letih 1904/1905 je obiskoval prvi in drugi posebni tečaj mečevanja ter je bil v "Beschreibungsblatt für Offiziere" opisan kot "zelo dober mečevalec in telovadec".²⁰

V Wiener Neustadtu je spoznal 3 leta starejšega Rudolfa Cvetka (17. 11. 1880 - 1977) iz Senožeč, ki je začel sabljati leta 1896 na Vojni akademiji v Trstu. Ostala sta prijatelja do smrti in med seboj govorila vseskozi slovensko.

Leta 1908 je Verderber s sabljo osvojil "Grande prix d'Ostende" na mednarodnem turnirju v belgijskem Oostendu. V letih 1908, 1910, 1912 in 1914 je Verderber dobil cesarske nagrade v floretu in sablji na vojaških sabljaških turnirjih. Z obema orožjema je osvojil tudi Avstrijsko prvenstvo v letih 1908, 1909, 1910, 1911, 1912 in 1914. Leta 1907 je bil avstrijski prvak Cvetko, ki je bil leta 1912 drugi v floretu in sablji. Leta 1908 in 1910 je bil Cvetko prvak Avstrijske armade, leta 1912 pa drugi v floretu in sablji. Leta 1911 je postal Cvetko evropski prvak v floretu in sablji, avstrijsko moštvo pa je v obeh orožjih doseglo drugo mesto.²¹

Nadporočnik Verderber in Cvetko sta nastopila tudi na 5. olimpijskih igrah v Stockholmu med 29. 6. - 22. 7. 1912. Verderber se je s štirimi zmagami v floretu uvrstil za dvema italjanskima reprezentantoma in dobil bronasto kolajno. Sedemčlanska avstrijska reprezentanca z Verderberjem in Cvetkom je osvojila tudi srebrno medaljo v ekipnem tekmovanju v sabljanju.

Zlato medaljo so dobili Madžari. Ti so pričeli

¹⁹ G. Bote, 19. 4. 1913, str. 57.

²⁰ Ludwig Kren, Oberst Richard Verderber, 100 Jahre Gottscheer Landmannschaft in Wien, Festschrift, 1991, str. 20.

²¹ Ob 80-letnici sabljača-mojstra Rudolfa Cvetka, Sabljaška in športna zveza Slovenije, Ljubljana 1960, str. 4. G. Kal, 1938, str. 104.

¹⁸ Ferdo Gestrin, Mitninske knjige 16. in 17. stoletja na Slovenskem, SAZU, Ljubljana, 1972, str. 247 in 278.

uveljavljati predudarec, ki je do nedavnega pomenil vrhunec tehnike sabljanja. Uporabljali so tudi leteči napad "flèche", ki je v zadnjem času prepovedan. S takšnimi razmeroma grobimi prijemi je mlada madžarska reprezentanca ugnala precej starejše avstrijske konkurente,²² čeravno se jim je Cvetko uspešno prilagajal in je Madžare trikrat premagal.²³

TedANJI kranjski časopisi so le na kratko poročali o posameznih dogodkih na olimpijadi. Slovenski narod in Laibacher Zeitung sta leta 1912 objavila tudi daljša komentarja po koncu olimpijskih iger brez omembe Verderberja.

Leta 1914 se je Verderber kot aktivni nadporočnik vrnil v konjeniški regiment št. 84 (baron pl. Bolfas). 1. 1. 1915 je napredoval v stotnika. V vojni je bil dvakrat ranjen. Dobil je dva vojna križca za zasluge in medaljo tretje stopnje z vojnim okrasjem in meči.

Po prevratu leta 1918 se je Verderber opredelil za Avstrijo, saj je bil kot avstrijski oficir v Jugoslaviji nezaželen. Po upokojitvi konec leta 1934 je bil potrjen kot učitelj sabljanja v Union-Fecht-klub na Dunaju.

Cvetko se je odločil za SHS, čeprav kot avstrijski štabni oficir ni mogel pričakovati posebno prijetne prihodnosti v Jugoslovanski vojski. Napredoval je v čin podpolkovnika, s katerim je podpisan na hrbtu fotografije s polkovnikom Verderberjem, posnete leta 1936 na olimpijadi v Berlinu. Tam sta vodila vsak svojo reprezentanco.

Verderber je umrl na Dunaju 8. 9. 1955. Cvetko je za njegovo smrt zvedel na svetovnem sablaškem prvenstvu v Rimu oktobra istega leta, ko je prvič po vojni odpotoval v inozemstvo.

ZAKLJUČEK

Sablaštvo je šport z najdaljšo tradicijo na Slovenskem. Najstarejši dokument o njem je plakat iz leta 1846, s katerim je Štefan Mandić (1813-1880) pozival ljubljanske meščane na sablaško "produkcijo". Mandić je bil rojen v Liki in se je šolal v Wiener Neustadtu. Poročen je bil s Slovenko in se je imel za Slovenca. Po njem se je po 2. svetovni vojni imenoval sablaški turnir v Ljubljani.²⁶

Verderber je bil najuspešnejši kočevski športnik vseh časov in eden najpomembnejših kranjskih športnikov sploh. Ob bok mu lahko postavimo Kočevarja Josefa Schleimerja (1909 Zwischlern - 1989 Toronto), ki je za reprezentanco Kanade dobil bronasto medaljo v rokoborbi prostega sloga velter kategorije na olimpijskih igrah leta 1936 v

Berlinu.²⁷

UPORABLJENE OKRAJŠAVE:

ARS = Arhiv Republike Slovenije v Ljubljani

AF = Arhiv župnije Fara v Kostelu

Dež. stan. = ARS, Deželni stanovi za Kranjsko, I registratura

G. Bote = Gottscheer Bote, Gottschee 1 (4. 1. 1904) - 16 (6. 6. 1919)

G. Kal = Gottscheer Kalender, Gottschee, 1921-1940

G. Ztg. = Gottscheer Zeitung. Heimatblatt der Gottscheer, Klagenfurt 39 1955 -

Mitt. VDG = Mittheilungen des Vereines der Deutschen aus Gottschee, Wien 1 (15. 3. 1891) - 3 (15. 12. 1893)

MMK = Mitteilungen des Musealvereins für Krain, Laibach 1 (1866) - 20 (1907)

Vic. arh. = ARS, Vicedomov arhiv

Zap. inv. = ARS, Zapuščinski inventarji

ZUSAMMENFASSUNG

Ein Gottscheer - Gewinner von zwei Olympiamedaillen

Aufgrund der Archivquellen werden im vorliegenden Beitrag die Geschichte der Gottscheer Familie Verderber sowie das Leben und die Sportleistungen des berühmten krainischen Fechters Richard Verderber behandelt.

²² Andrej Zajec, ustna informacija, 1996.

²³ Ob 80-letnici sabljača-mojstra Rudolfa Cvetka, o.c.

²⁶ Zajec, o.c.

²⁷ Peter Jonke, Gottscheer als Olympische Sieger, G. Kal, 1937, str. 129-130.

Gottscheer in der Siegerlisten der Olympischen Spielen, G. Ztg. (oktober 1972) str. 3.